

La Strada Česká republika , o.p.s.

Analýza zranitelnosti uprchlic z Ukrajiny vůči obchodování s lidmi

**Mgr. Ekatěrina Vasilčenko, Mgr. Markéta Hronková a
Mgr. Khrystyna Nevmerzhytska**

2025

Úvod.....	2
Kontext a rámec problému.....	3
Postavení ukrajinských uprchlic v České republice	3
Změny v legislativě (Lex Ukrajina) a jejich dopady	4
O analýze.....	6
Využité metody	6
Analýza dotazníkového šetření ukrajinských žen v České republice.....	8
Ukotvení a práce s daty	8
Profil respondentek a základní charakteristiky vzorku.....	8
Bydlení po příjezdu a současná bytová situace	9
Indikátor „protislužeb“ a podmíněnosti ubytování.....	11
Další rizikové zkušenosti v ubytování: sexualizace a diskriminace	14
Reakce, bezpečí a bariéry vyhledání pomoci	14
Analýza hloubkových rozhovorů s ukrajinskými ženami v oblasti ubytování a rizik vykořisťování ...	16
Datový rámec, překlad a analytický přístup	16
Souhrn tematického zastoupení v rozhovorech.....	18
Případová studie (fokusní skupina): Nucené žebrání	18
Interpretace a shrnutí	29
Rizikové situace a doporučení pro prevenci a řešení vykořisťování v kontextu práce spojené s ubytováním.....	31
Typologie rizikových situací	31
Preventivní doporučení před přijetím práce a ubytování.....	33
Postupy při vzniku nátlaku	34
Vyhledání pomoci a role podpůrných služeb	35
Závěr.....	37

Úvod

Ozbrojený konflikt na Ukrajině, který začal v roce 2022, vedl k bezprecedentnímu přesunu statisíců ukrajinských žen a dětí do České republiky. Tyto ženy se ocitly v novém prostředí, bez sociálních vazeb, často bez dostatečných finančních prostředků a v nejistém právním i sociálním postavení. Tato situace zásadně zvyšuje jejich zranitelnost vůči různým formám vykořisťování, včetně nucené práce, nucené domácí práce, sexuálního vykořisťování či i jiných forem genderově podmíněného násilí. Současně mohou být vystaveny tlakům ze strany ubytovatelů či zaměstnavatelů, kteří zneužívají jejich potřebu bezpečného bydlení a stabilního příjmu.

Výzkum, jehož výsledky jsou shrnuty v této zprávě, si klade za cíl systematicky zmapovat situaci ukrajinských žen žijících v soukromých domácnostech, ubytovacích zařízeních a v ubytování poskytovaném zaměstnavateli. Zaměřuje se zejména na to, zda se tyto ženy setkávají s jednáním, které může naplňovat znaky vykořisťování, zda jsou nuceny poskytovat protislužby výměnou za ubytování a jaké bariéry jim brání vyhledat pomoc. Součástí výzkumu je také analýza toho, jak legislativní změny přijaté v rámci Lex Ukrajina mohly přispět k vytváření podmínek umožňujících vykořisťování uprchlic a k obohacování některých majitelů ubytování či zaměstnavatelů, a jak tyto změny ovlivnily stabilitu bydlení a přístup žen k dostupným zdrojům pomoci.

Projekt vychází z předpokladu, že informace o podmínkách ubytování ukrajinských uprchlic jsou v České republice nedostatečné a že chybí systematická data o rizikových situacích, které mohou vyústit v obchodování s lidmi. Dosavadní výzkumy se zaměřovaly především na pracovní vykořisťování, avšak oblast soukromého ubytování – často velmi špatně kontrolovaná a pro veřejné instituce obtížně dostupná – zůstává podstatně méně zmapována. Přitom právě tato sféra může být místem skrytých forem zneužívání, které ženy kvůli strachu, závislosti, jazykové bariéře a nedostatku informací nehlásí.

Tato výzkumná zpráva představuje souhrn poznatků získaných kombinací kvantitativních a kvalitativních metod. Dotazníkové šetření, kterého se zúčastnilo více než 500 žen, poskytlo základní přehled o typech ubytování, zkušenostech s rizikovým chováním ubytovatelů, pocitech bezpečí a informovanosti o dostupné pomoci. Osobní rozhovory a případová studie pak doplňují tato data o konkrétní osobní zkušenosti žen, které se ocitly v situacích s prvky vykořisťování, včetně případů, kdy jejich bydlení bylo přímo navázáno na

zaměstnání. V těchto situacích se ženy často potýkaly s nevyhovujícími životními podmínkami, strháváním nejasných plateb za ubytování a tlakem a nevhodným chováním ze strany zaměstnavatelů.

Výstupem projektu je nejen tato analýza, ale také návrh praktických doporučení pro ukrajinské uprchlice, neziskové organizace a státní instituce. Cílem doporučení je posílit prevenci vykořisťování, zvýšit informovanost o možnostech ochrany a podpory a přispět k vytvoření systémových opatření, která sníží zranitelnost žen v soukromém ubytování.

Kontext a rámec problému

Postavení ukrajinských uprchlic v České republice

Po vypuknutí ozbrojeného konfliktu na Ukrajině v roce 2022 požádalo o dočasnou ochranu v České republice více než 550 000 osob, převážně žen a dětí. Ke konci roku 2025 v České republice je zaznamenáno 396 820 osob.¹ Statistiky ke konci roku 2025 uvádí, že 54,8 procent uprchlictva jsou ženy, a z celkového počtu uprchlictva je okolo 23 procent dětí. Největší podíl mají ženy ve věku od 19 do 65, těch bylo ke konci roku sečteno 163 352.²

Postavení ukrajinských uprchlic je specifické – většina z nich dorazila do České republiky bez zajištěného ekonomického zázemí, bez sociálních vazeb a sítí a často bez možnosti spoléhat se na širší rodinu či partnery. Jejich hlavními potřebami se po příjezdu stala stabilizace ubytování, přístup k zaměstnání a zajištění bezpečí pro sebe a své děti.

Velká část žen vstupovala na český pracovní trh s omezenými jazykovými znalostmi, což je činilo závislými na zprostředkovatelích práce, agenturách nebo neformálních sítích. Tyto okolnosti zvyšují riziko vykořisťování, a to jak pracovního, tak i ubytovacího či sexuálního. Nedostatečná informovanost, ekonomická zranitelnost a složitá orientace v českém právním systému činí ženy výrazně ohroženějšími skupinami.

Současně u mnoha osob dochází k tzv. **dvojitě závislosti** – na příjmu ze zaměstnání a zároveň na zajištěném ubytování, které jim zaměstnavatel nebo ubytovatel poskytuje. Tato spojitost výrazně omezuje jejich možnost odejít ze zneužívajícího prostředí.

¹ <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

² <https://migracnikonsorcium.cz/cs/data-statistiky-a-analyzy/uprchlici-z-ukrajiny-v-datech/#uprchlici-cr-demograficke-slozeni>

Změny v legislativě (Lex Ukrajina) a jejich dopady

Od 21. 3. 2022 začal v České republice platit zákon, který měl zjednodušit pobyt a adaptaci ukrajinských uprchlíků a uprchlic, usnadnit jejich integraci do různých oblastí, jako jsou pobytové záležitosti, sociální zabezpečení, zdravotnictví, školství a vstup na trh práce. Zákon Lex Ukrajina prošel v průběhu let 2022–2024 řadou úprav, které v neposlední řadě zásadně ovlivnily podmínky bydlení ukrajinských uprchlic.

První opatření v oblasti bydlení se týkalo příspěvku na solidární domácnost, kterým byly stanoveny podmínky a náležitosti žádosti a výše stanoveného příspěvku za každého ubytovaného uprchlíka. Nařízením vlády byla stanovena výše příspěvku 3000 korun za každého ubytovaného v případě, že ubytovatel (žadatel o příspěvek) sdílí s ubytovaným solidární domácnost. Maximálně šlo zohlednit 3 osoby za kalendářní měsíc v solidární domácnosti. V opačném případě, nesdílí-li ubytovaná osoba ubytování s žadatelem o příspěvek, je výše příspěvku stanovena následujícím způsobem:

1. 5000 Kč za kalendářní měsíc za 1 ubytovanou osobu,
2. 9000 Kč za kalendářní měsíc za 2 ubytované osoby,
3. 12000 Kč za kalendářní měsíc za 3 ubytované osoby,
4. 14000 Kč za kalendářní měsíc za 4 ubytované osoby, nebo
5. 15000 Kč za kalendářní měsíc za 5 a více ubytovaných osob.

Dále, mimo ubytování u fyzických osob, které mohly žádat o solidární příspěvek, probíhalo zajištění tzv. „nouzového ubytování“, které bylo zajištěno přes Krajská asistenční centra pomoci Ukrajině (KACPU) s cílem zajistit bezplatné přístřeší v zařízeních, která zpravidla slouží k bydlení nebo ubytování (například ubytovny, školská ubytovací zařízení, penziony apod.).

Od 1. 7. 2023 se systém změnil a příspěvek pro solidární domácnost se transformoval do humanitární dávky pro uprchlictvo a příspěvek za ubytování, který šel přímo ubytovateli, se přestal vyplácet napřímo. Finanční podpora na ubytování tak stanoví tzv. započitatelné náklady na bydlení, které mohou uprchlice nabídnout ubytovateli jako úhradu bydlení. Ve výsledku se úhrada domácnostem snižuje a podepisuje se nejvíc na chudých a nízkopříjmových rodinách, které pobírají humanitární dávku a mohou si dovolit za ubytování přispívat jen započitatelné náklady na bydlení.

Zpřísnily se podmínky nouzového ubytování a byl zaveden pojem tzv. zranitelných osob. Nouzové ubytování se omezilo na dobu 150 dnů od udělení dočasné ochrany; delší dobu mohou být ubytované pouze osoby zranitelné, jimiž jsou děti do 18 let, studenti na českých školách do 26 let, senioři nad 65 let a další okruh vymezených osob.

Z humanitárního ubytování jsou pak vyňaty byty určené k trvalému bydlení a uprchlictvo, které v nich bydlelo, se muselo odstěhovat do běžného nájemního vztahu mimo státní podporu.

Jelikož ukrajinským uprchlíkům nebyla (a není doposud) otevřena klasická možnost čerpání dávek státní sociální podpory, tuto možnost nahrazuje plně a jedině humanitární dávka, která právě činí výši životního minima a započitatelných nákladů na bydlení. Samozřejmě v případě, že osoby mají nějaký příjem, humanitární dávka se snižuje nebo se nevyplácí. Nejvíce to ovlivnilo osoby s nízkými příjmy a/nebo osoby zranitelné, případně osoby, jejichž příjem byl o něco větší než životní minimum. V takovém případě osoby zranitelné neměly nárok na humanitární dávku a ztrácely také nárok na bezplatné ubytování. Podobným způsobem stát zranitelné kategorie penalizuje za to, že vydělávají a mají příjem, i když je nízký a třeba sotva stačí k zaplacení veškerých běžných výdajů bez ubytování. Podobný výklad zákona může tlačit osoby do šedé zóny a nelegálního výdělků za účelem nedeklarovaného příjmu a následného zachování nároku na dávku, která umožní pokrýt výdaje rodiny s vedlejším menším příjmem.

Postupné omezování možnosti bezplatného ubytování a zavádění finančních limitů na podporu ubytovacích kapacit vytvořilo tlak na přesun osob do různých typů ubytování, které mohly vytvářet závislost na ubytovatelích nebo zaměstnavatelích. Například do:

- soukromých domácností, často bez regulace,
- komerčních ubytoven s nízkým standardem,
- pracovních ubytoven zajišťovaných zaměstnavateli,
- neformálních podnájmů bez smluv a právní ochrany.

Tyto změny zásadně snížily stabilitu bydlení a zvýšily závislost žen na ubytovatelích nebo zaměstnavatelích, kteří mohou stanovovat nepřiměřené podmínky, zadržovat část mzdy nebo využívat nejistoty žen k prosazování protislužeb.

O analýze

Tato analýza vznikla na základě šetření, které bylo realizováno v rámci programu „Podpora veřejně prospěšných aktivit v oblasti rovnosti žen a mužů a prevence násilí“ financovaného Úřadem vlády České republiky.

Analýza probíhala od května do prosince roku 2025 a byla realizována organizací La Strada Česká republika, o.p.s., která se systematicky věnuje problematice obchodování s lidmi a vykořisťování, včetně prostituce. Organizace se zaměřila na identifikaci ohrožených žen, které mohou být nuceny vykonávat neplacené domácí práce nebo poskytovat další služby, včetně sexuálních, výměnou za ubytování, což může vyústit v situaci vykořisťování nebo obchodování s lidmi.

Cílem projektu a následně této analýzy bylo zmapování potenciálního vykořisťování ukrajinských žen, které přišly do České republiky v důsledku ozbrojeného konfliktu na Ukrajině, a to zejména v kontextu jejich ubytování v soukromých domácnostech a ubytovacích zařízeních. Projektové šetření kladlo za cíl zmapovat i předchozí zkušenosti žen po příjezdu do České republiky, kdy ubytování ukrajinských uprchlic bylo hlavně v nouzovém ubytování a solidárních domácnostech, kde identifikujeme určitou míru závislosti na poskytovatelích takového ubytování. Dále následně zkoumáme i míru závislosti žen, jejichž ubytování je bezprostředně spojeno se zaměstnáním, a vytváří tak výraznou závislost na zaměstnavateli, což může přispívat k určitým vykořisťujícím praktikám a tlakům ze strany zaměstnavatele.

Využité metody

Hlavní a počáteční část výzkumu byla vedena kvantitativní metodou, a to dotazníkovým šetřením, které bylo určeno cílové skupině projektu, tj. ukrajinským uprchlicím žijícím v České republice. Dotazníkové šetření probíhalo online na platformě Survio, a to v ukrajinském jazyce, aby byla zajištěna maximální srozumitelnost a přístupnost cílové skupině. Na začátku dotazníku bylo uvedeno, pro koho je určen a co je cílem daného šetření. Také bylo uvedeno, že dotazník je zcela anonymní, a byla odhadnutá doba nutné pro jeho vyplnění. Pro větší motivaci k vyplňování dotazníku měly účastnice jako poděkování za účast možnost se zapojit do losování o symbolickou odměnu. Jako symbolická odměna byly vybrány dárkové poukazy v hodnotě 1000 korun do vybraných obchodů s drogerií. Kontaktní údaje pro kontaktování v případě výhry byly sbírány odděleně, aby odpovědi zůstaly zcela anonymní.

Pokud žena po vyplnění dotazníku měla zájem o zapojení se do druhé fáze výzkumu, tj. rozhovorů, mohla na sebe zanechat kontakt (například telefonní číslo, e-mail nebo jiné), bez nutnosti uvádět jakékoli další osobní údaje. Tento krok však byl zcela dobrovolný a nebyl podmínkou pro odeslání dotazníku.

Dotazník byl distribuován online a také pomocí letáků a plakátů mezi různými organizacemi, které pomáhají migrantkám/migrantům a uprchlicím/uprchlíkům. Byl vybrán velmi široký seznam organizací napříč všemi kraji a v případě zájmu organizací byly plakáty a letáky zasílány fyzicky na adresu organizace. Dále byly tyto materiály umístěny v místech, kde je předpokládán výskyt ukrajinských uprchlíků, a to v Krajských asistenčních centrech pomoci Ukrajině, v pasovém ukrajinském servisu, na úřadech práce apod.

Jako druhá část výzkumu byla využita kvalitativní metoda hloubkových rozhovorů, která dala možnost nahlédnout více do detailu do konkrétních případů žen a jejich osobních zkušeností v rámci zkoumaného tématu. Respondentky byly sháněny buď prostřednictvím kontaktování po vyplnění dotazníku, nebo byly požádány organizace pracující s ukrajinskými uprchlíky, zda mohou oslovit své klientky, jestli mají zájem o účast na výzkumu. Provedení rozhovorů bylo avizováno a probíhalo zcela anonymně. Respondentkám byla nabídnuta možnost finanční odměny za účast na výzkumu.

Jako součást kvalitativní části byla dále realizována jedna fokusní skupina, která byla využita jako případová studie. Fokusní skupina měla reflektivní charakter a byla zaměřena na podrobnou rekonstrukci a analýzu konkrétního případu nuceného žebření ukrajinské ženy v důchodovém věku, identifikované v terénu. Diskuse proběhla s pracovníci zapojenými do identifikace a doprovázení ženy a s dalšími odborníci spolupracujícími na případu (např. právničky a advokátka). Tento způsob byl vybrán z toho důvodu, že žena je staršího věku a trpí kognitivní poruchou, která vážně ovlivňuje její paměť a postupně dochází k zapomínání detailů případu, který stál na začátku její spolupráce s organizací La Strada a PČR. Cílem bylo zachytit klíčové momenty příběhu, kde mohlo dojít k dřívější identifikaci možného obchodování s lidmi, popsat mechanismy kontroly a závislosti (včetně vazby ubytování v soukromé domácnosti na vykořisťování) a zhodnotit bariéry v mezioborové spolupráci a v dokazování v trestním řízení. Výstupy z fokusní skupiny jsou v této zprávě zařazeny jako samostatná případová studie a jsou interpretovány v návaznosti na tematické okruhy identifikované v hloubkových rozhovorech.

Analýza dotazníkového šetření ukrajinských žen v České republice

Ukotvení a práce s daty

Analytická část níže vychází z exportu dotazníkových odpovědí za období červenec – prosinec 2025 (N = 742).

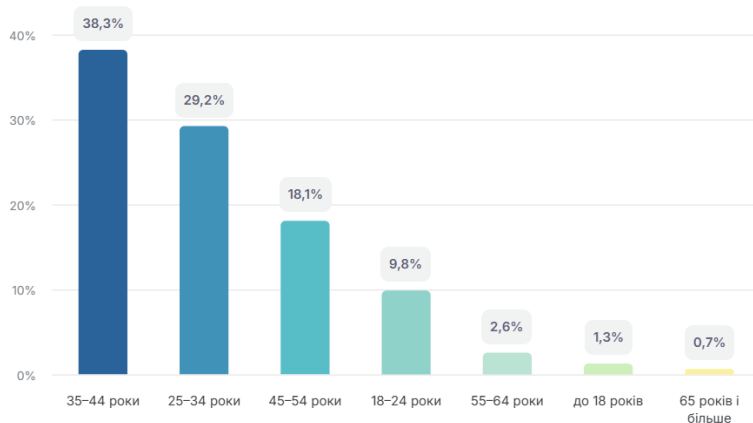
Při interpretaci je klíčové pracovat s následujícími omezeními:

Výběr respondentek byl nepravděpodobnostní a samovýběrový (dotazník byl šířen skrze online kanály a sítě organizací), tj. respondentky nebyly vybírány náhodně, ale zapojily se dobrovolně na základě vlastní motivace a dostupnosti, což omezuje možnost zobecnění výsledků na celou cílovou populaci. Zjištění je vhodné číst jako přehled rizikových situací a vzorců zkušeností potenciálně přítomných v cílové skupině, formulovaný na základě dat od zapojené části respondentek.

U části otázek je patrná výraznější neodpověď (item non-response) – zejména u bloků, které se týkají citlivých zkušeností a vyhledání pomoci. V praxi to znamená, že u některých ukazatelů sledujeme dvě věci: (a) kolik respondentek danou otázku zodpovědělo, a (b) jaký podíl z nich hlásí rizikovou zkušenost. To je důležité i proto, že „ticho“ v datech může znamenat jak absenci zkušenosti, tak obavu o bezpečí, stud, nedůvěru nebo jen únavu k dokončení dotazníku.

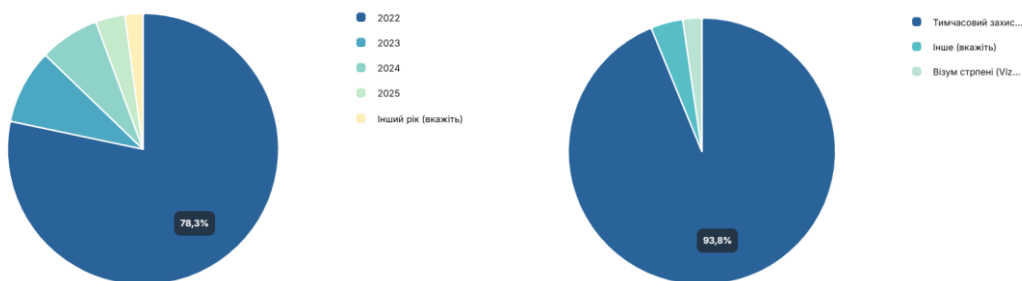
Profil respondentek a základní charakteristiky vzorku

Ve vzorku převažují ženy v produktivním věku: 67,5 % respondentek je ve věku 25–44 let (25–34 let: 29,2 %; 35–44 let: 38,3 %). Skupina 45–54 let tvoří 18,1 % a 18–24 let 9,8 %. Starší skupiny (55+ a 65+) a nezletilé jsou ve vzorku zastoupeny spíše okrajově.

Příjezd do ČR je silně koncentrován do roku 2022 (78,3 %), menší podíl uvádí roky 2023–2025. I to podporuje interpretaci, že velká část vzorku má již delší pobytovou zkušenost v ČR a prošla alespoň jednou změnou ubytovací situace.

Pobyťový status je ve vzorku téměř univerzálně spojen s dočasnou ochranou: 93,8 % respondentek uvádí dočasnou ochranu; ostatní statusy (vízum strpení, dlouhodobý pobyt, rodinné pobyty apod.) se objevují jen jednotlivě.

3

Bydlení po příjezdu a současná bytová situace

Posun od „prvotního“ ubytování k pronájmu

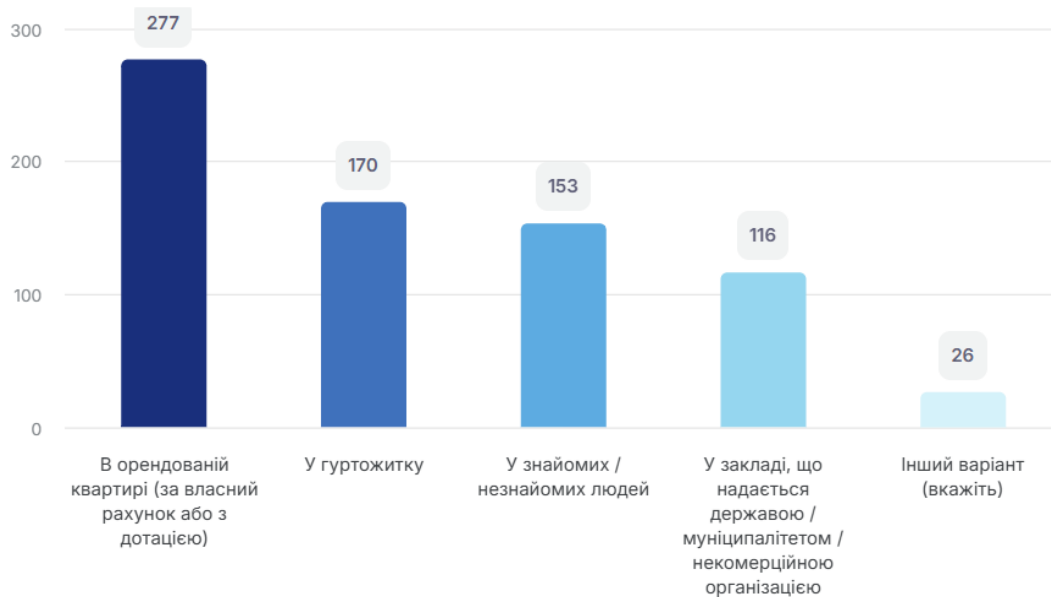
Typ ubytování v prvních šesti měsících po příjezdu a současné ubytování se výrazně liší, což lze interpretovat jako proces postupné stabilizace.

V prvních 6 měsících po příjezdu respondenty nejčastěji uvádějí:

- pronajatý byt/dům: 38,0 %
- ubytovna/kolej/hostel: 23,3 %

³ Dočasná ochrana, Jiné, Vízum strpení

- soukromá domácnost (u lidí – známých/neznámých): 20,9 %
- humanitární či institucionální ubytování: 16,0 %

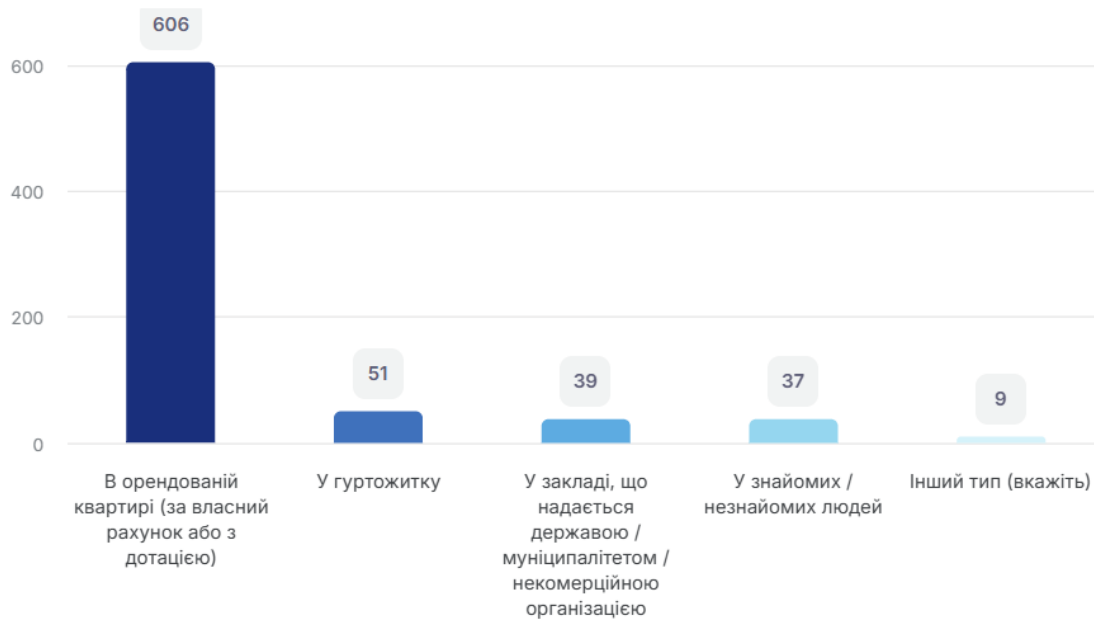

4

V době vyplnění dotazníku je situace výrazně „posunutá“ směrem k běžným nájemním vztahům:

- pronajatý byt/dům: 81,9 %
- ubytovna/kolej/hostel: 7,0 %
- humanitární či institucionální ubytování: 5,3 %
- soukromá domácnost (u lidí – známých/neznámých): 5,0 %

⁴ Nájemní bydlení (z vlastních zdrojů nebo s příspěvkem), Na ubytovně, U známých/neznámých lidí, v ubytování přiděleném státem nebo neziskovou organizací, Jiné

5

Výrazný nárůst podílu žen v nájemním bydlení (z 38 % v prvních 6 měsících na 82 % „nyní“) naznačuje, že část respondentek postupně opustila režimy bydlení s vyšší mírou dočasnosti (humanitární ubytování, ubytovny) nebo s vyšší potenciální asymetrií moci (soukromé domácnosti), a přesunula se do standardnějších smluvních vztahů. Uvedený posun je konzistentní s nastavením státního humanitárního ubytování jako dočasného řešení.

Indikátor „protislužeb“ a podmíněnosti ubytování

Jádrem dotazníku byla otázka, zda se respondentky v ČR setkaly s tím, že od nich někdo očekával „něco“ výměnou za ubytování (např. práci, služby, intimní služby).

V analyzovaném souboru (N = 742):

- 8,8 % (n = 65) odpovědělo „ano“
- 87,3 % (n = 648) odpovědělo „ne“
- 3,9 % (n = 29) zvolilo „nejsem si jistá / nechci odpovídat“

⁵ Nájemní bydlení (z vlastních zdrojů nebo s příspěvkem), Na ubytovně, U známých/neznamých lidí, v ubytování přiděleném státem nebo neziskovou organizací, Jiné

U citlivých otázek je vysoký podíl „nejistých/odmítajících“ odpovědí analyticky významný, a nemusí nutně znamenat absenci zkušenosti, ale spíše neochotu či neschopnost ji jednoznačně pojmenovat. Nejistota může ukazovat na ambivalenci a dlouhodobý tlak: nejde o jeden „jasný incident“, ale o postupné posouvání hranic, které se lidem těžko zachycuje do jedné odpovědi. Odmítnutí může zase signalizovat obavu z identifikace nebo z možných následků (například když je vztah závislostní a respondent nechce „ukázat prstem“), případně stud či obavy ze stigmatizace. Dalším významem je normalizace: některé praktiky mohou být rámovány jako samozřejmá „výpomoc v domácnosti“, i když už nesou znaky nerovnosti či nátlaku; právě proto mohou respondenti váhat, zda je vůbec relevantní o tom mluvit. Z těchto důvodů je pravděpodobné, že část odpovědí „nejisté/odmítám odpovědět“ v sobě nese implicitní (skryté) „ano“ – tedy zkušenost, která existuje, ale respondentka ji buď neumí jednoznačně zařadit do nabízených kategorií, nebo ji nechce explicitně potvrdit. Jinými slovy, tento podíl může představovat latentní výskyt jevu a vést k tomu, že přímá míra „ano“ bude v citlivých otázkách spíše konzervativním (podhodnoceným) odhadem.

Jaké „protislužby“ byly očekávány

Z žen, které zkušenost potvrdily (n = 65), se nejčastěji objevují tyto formy „protislužeb“ (možné byly vícenásobné volby):

- domácí práce (úklid, vaření, praní): 47,7 % (n = 31)
- práce v podnikání vlastníka/ubytovatele (např. restaurace, stavba): 38,5 % (n = 25)
- intimní kontakt / sexuální služby: 15,4 % (n = 10)
- péče o děti/seniory: 6,2 % (n = 4)

Při přepočtu na celý soubor (N = 742) jde minimálně o 1,3 % žen, které explicitně zaškrtnly očekávání intimního kontaktu/sexuálních služeb výměnou za bydlení. I jako „minimum“ (s ohledem na citlivost a neodpovědi) je to dostatečně závažný signál, protože jde o situace sexualizovaného násilí a sexuálního vykořisťování.

Jak se očekávání „protislužeb“ komunikovalo a jak moc bylo vnímané jako nátlak

Z hlediska mechanismu moci je zásadní, že očekávání „protislužby“ nebylo ve většině případů transparentní a vyjednané dopředu:

- 23,1 % žen uvádí, že to bylo řečeno předem explicitně/písemně
- 40,0 % uvádí postupné náznaky až po nastěhování

- 38,5 % uvádí, že byly postaveny před hotovou věc

Tento vzorec je důležitý, protože posouvá situaci od „dohody“ k jednostranné změně podmínek, kdy už je žena v bytové nouzi nebo faktické závislosti.

Tomu odpovídá i subjektivní hodnocení nátlaku: 66,2 % žen se zkušeností (n = 43 z 65) uvedlo, že chování vnímaly jako nátlak (např. naléhání, překonávání odporu, výhrůžky vystěhováním apod.), 21,5 % uvedlo „ne“ a 12,3 % „nejsem si jistá“.

Zajímavá je vazba mezi způsobem sdělení a vnímáním nátlaku: pokud se očekávání objevovalo postupně až po nastěhování, podíl žen vnímajících situaci jako nátlakovou byl výrazně vyšší (cca 78 %) než v případech, kdy šlo o sdělení předem (cca 40 %). To posiluje interpretaci, že právě „nejasné nastavení pravidel“ a posouvání hranic po nastěhování je klíčový mechanismus rizika.

Souvislost s „prvním“ ubytováním po příjezdu

Jako zvlášť analyticky silný se jeví vztah mezi zkušeností s očekáváním protislužby a typem ubytování v prvních 6 měsících. Podíl žen, které uvádějí zkušenost „ano“, je:

- 5,3 % u žen, které byly v prvních 6 měsících v pronájmu
- 10,3 % u žen v soukromé domácnosti (u známých či neznámých)
- 11,0 % u žen v ubytovně/koleji/hostelu
- 11,8 % u žen v humanitárním/institucionálním ubytování

Prakticky to znamená, že ženy, které po příjezdu nebydlely v běžném pronájmu, uvádějí zkušenost s podmíněností ubytování přibližně dvakrát častěji. Dává to smysl i věcně: krátkodobé, nestandardní či sdílené formy bydlení více otevírají prostor k neformálním „pravidlům“, k tlaku „služby za laskavost“ a k nejasné vymahatelnosti hranic.

Opakovanost situací a kumulace požadavků

U menší části žen se zkušenost opakovala napříč různými místy bydlení. V této skupině je patrný trend „kumulace“: ženy, které uvedly, že podobné situace zažily ve více místech, častěji popisují více než jeden typ požadavku (např. kombinace domácích prací a práce v podnikání, případně kombinace se sexualizovaným nátlakem). To naznačuje, že opakovaná bytová nestabilita může zvyšovat riziko, že žena postupně narazí na více typů vykořisťujících praktik.

Další rizikové zkušenosti v ubytování: sexualizace a diskriminace

Vedle přímého očekávání protislužeb dotazník mapoval i širší spektrum rizikových situací (nevhodné dotyky, sexuální komentáře/narážky, nabídky ubytování „výměnou za něco“, pokusy o navázání intimního vztahu, národnostní a genderová diskriminace). Tento blok vyplnilo 278 respondentek (z celkových 742), proto níže uvádíme podíly „z těch, které odpověděly v této části“.

V této části dotazníku (n = 278) respondentky uvádějí:

- národnostní/etnickou diskriminaci: 27,3 %
- genderovou diskriminaci: 9,7 %
- alespoň jednu sexualizovanou zkušenost (dotyky/komentáře/nabídky/pokusy): 4,3 %
- nabídky ubytování výměnou za „něco“: 5,8 %
- nežádoucí dotyky: 5,0 %
- sexuální nárážky/komentáře: 4,3 %
- pokusy o navázání intimního vztahu: 3,2 %
- nic z toho: 40,4 %

Analyticky důležité je propojení s předchozím indikátorem „protislužeb“. Mezi ženami, které zároveň potvrdily očekávání protislužby a odpovídaly v tomto bloku, byla prevalence sexualizovaných zkušeností výrazně vyšší (přibližně třetina) než mezi ženami, které očekávání protislužby popřely (cca 7 %). To podporuje interpretaci, že v části případů nejde o oddělené jevy, ale o souběh: nejisté bydlení + posouvání hranic + sexualizované chování. Je však podstatné, že sexualizované či diskriminační zkušenosti se objevují i u žen bez explicitně přiznané „výměny za ubytování“.

Reakce, bezpečí a bariéry vyhledání pomoci

Sdílení zkušenosti a vyhledání podpory

Otázku „řekla jste to někomu?“ zodpovědělo 200 respondentek. Výsledky ukazují výraznou míru mlčení:

- 47,0 % se nesevěřilo nikomu
- 28,5 % se svěřilo rodině/přátelům
- 6 % uvedlo kontakt s organizací poskytující pomoc

- 18,5 % nechce odpovědět

I v rámci skupiny, která přiznala očekávání protislužeb, zůstává významná část žen bez sdílení stávající situace: přibližně třetina této skupiny uvedla, že to neřekla nikomu. To naznačuje bariéry v přístupu k pomoci: strach ze ztráty bydlení, nedůvěra, jazykové bariéry, ale i internalizace.

Pocit bezpečí, strach ze ztráty bydlení a znalost pomoci

Blok otázek k aktuálnímu pocitu bezpečí a znalosti pomoci vyplnilo 299 respondentek. Z nich:

- 87,0 % se v bydlení cítí bezpečně
- 4,0 % se bezpečně necítí
- 9,0 % si není jistá

Zároveň však:

- 28,1 % se bojí ztráty bydlení, pokud by odmítly „něco“ udělat
- 65,2 % tento strach neuvádí
- 6,7 % nechce odpovědět

A z hlediska orientace v systému pomoci:

- 44,8 % ví, kam se obrátit, pokud se necítí bezpečně
- 41,8 % neví
- 13,4 % si není jistá

Toto je jeden z nejdůležitějších praktických výstupů: i v podskupině žen, které došly až k tomuto bloku dotazníku, téměř polovina neví, kam se obrátit. V prostředí, kde je bydlení zásadní existenční jistota a současně může být zdrojem tlaku, představuje „neinformovanost o možnostech pomoci“ přímé strukturální riziko.

Souvislosti mezi informovaností a pocitem bezpečí

V datech je patrná silná vazba mezi vědomím o dostupné pomoci a subjektivním pocitem bezpečí:

- ženy, které vědí, kam se obrátit, se výrazně častěji cítí bezpečně (v této skupině téměř 98 %)
- ženy, které nevědí, kam se obrátit, výrazně častěji uvádějí nejistotu nebo pocit nebezpečí (bezpečně se cítí cca 77 %)

Podobně je to u strachu ze ztráty bydlení: u žen, které nevědí, kam se obrátit, je strach častější (cca 37 %) než u žen, které ví, kam se obrátit (cca 22 %).

Interpretace je dvojitá: (1) informovanost může fungovat jako ochranný faktor (už samotné vědomí, že „vím, kam mám jít“ snižuje pocit pastí), a/nebo (2) ženy v obtížnější situaci jsou hůře dosažitelné informacemi a častěji se ocitají v nejistotě.

Analýza hloubkových rozhovorů s ukrajinskými ženami v oblasti ubytování a rizik vykořisťování

Datový rámec, překlad a analytický přístup

Tato část vychází z hloubkových rozhovorů (v ukrajinštině a ruštině), které tematicky navazují na dotazníkové šetření realizované v rámci projektu organizace La Strada Česká republika, o.p.s. Rozhovory přinášejí podrobnější popis mechanismů, které v dotazníku zůstávají skryté za odpovědními kategoriemi (např. jak přesně dochází k nátlaku, jak se postupně posouvají hranice, jak se ekonomická závislost překlápí do souhlasu pod tlakem).

Jelikož všechny respondentky pocházely z různých krajů České republiky, byly hloubkové rozhovory provedeny online. Proběhlo 10 rozhovorů, které byly vedeny v ruském a ukrajinském jazyce na základě domluvy s respondentkami. Všechny hovory byly nahrávány a následně přepsány do psané formy pomocí umělé inteligence pro jednodušší zpracování dat. Poté byly pro účely této výzkumné zprávy vybrané významové části rozhovorů přeloženy do českého jazyka. Překlad níže je zpracován jako významový (nikoli doslovný) a současně anonymizovaný: osobní jména, místa a unikátní detaily byly v textu nahrazeny slovy typu „ubytovatel“, „město“, „zaměstnavatel“ apod.

Většina rozhovorů pokrývá období příjezdu 2022–2023, přičemž dominují zkušenosti z prvních měsíců po příjezdu (nouzové ubytování, ubytování přes jednotlivce / zprostředkovatele a ubytování navázané na práci). Jeden rozhovor byl vyhodnocen jako nerelevantní pro účely

výzkumu (rozhovor bez indikátorů vykořisťování), který slouží jako kontrast a ukazuje spíše ochranné faktory, které vykořisťování předešly.

Analýza používá tematický přístup, který umožňuje popsat mechanismy a opakující se vzorce napříč případy (zejména dynamiku závislosti, eskalace a bariéry pomoci). Pro interpretaci výsledků je klíčové odlišit: (a) právní kvalifikaci (která vyžaduje dokazování), (b) indikátory rizika a potenciálního vykořisťování, které mohou být přítomny i bez toho, aby byl případ formálně identifikován jako obchodování s lidmi. V tomto textu proto pracuji s pojmy „indikátory“ a „rizikové situace“ a výslovně uvádím, že jde o analytickou interpretaci kvalitativních dat, nikoli o právní závěr.

Pro rámování indikátorů a mechanismu vykořisťování jsou nejvýznamnější:

- a) indikátory nucené práce a souvisejícího nátlaku podle Mezinárodní organizace práce (ILO), které zahrnují mimo jiné zneužití zranitelnosti, zastrasování, zadržování mzdy, dluhovou závislost, zneužívající pracovní a životní podmínky či nadměrné přesčas; ILO zároveň zdůrazňuje, že někdy může stačit jediný indikátor, jindy je důležitá kumulace více indikátorů.⁶
- b) definice „obchodování s lidmi“ v Palermském protokolu, zejména prvky „zneužití moci či stavu zvláštní zranitelnosti“ a skutečnost, že vykořisťování může zahrnovat nucenou práci nebo služby, a jiné formy sexuálního vykořisťování.⁷
- c) definice „postavení zranitelnosti“ v právu Evropské unie, kde je postavení zranitelnosti vyloženo jako situace, kdy osoba „nemá žádnou reálnou nebo přijatelnou alternativu než se podřídit“ (relevantní zejména u bytové nouze, dluhů, péče o děti a jazykové bariéry).⁸

Vztah k dotazníkovým výsledkům (z předchozí části zprávy) je zde veden přes společné jevy: rozhovory „doplňují obsah“ kategoriím jako očekávání protislužeb za ubytování, obava ze ztráty bydlení při odmítnutí požadavků, zkušenosti se sexualizovaným jednáním a nízká informovanost o pomoci. Nejde tedy o opakování procent, ale o vysvětlení mechanismů, jaké procesy a interakce se skrývají za dotazníkovými odpověďmi.

⁶ <https://www.ilo.org/sites/default/files/2025-11/ILO%20Indicators%20of%20Forced%20Labour%202025.pdf>

⁷ <https://www.zakonyprolidi.cz/ms/2015-18>

⁸ <https://facilex-tool.eu/LegalDB/Doc/LegalAct/7314463>

Souhrn tematického zastoupení v rozhovorech

Níže uvedené počty vyjadřují, v kolika z 10 rozhovorů se dané téma objevilo ve vyhodnocení jako významné (explicitně nebo implicitně). „Poznámka o zastoupení“ upozorňuje na to, zda jde o téma dominantní, okrajové, nebo jestli je přítomné spíše skrze kontext (např. ekonomická závislost bez přímého vyhrožování).

Téma	N_rozhovorů	Poznámka o zastoupení
Ubytování a finanční tlak	9	velmi časté; často raný spouštěč závislosti (nájem, srážky, „dluh“)
Vyhrožování a zastrasování	6	v části případů přímé, jinde nepřímé (vystěhování bez lhůty, „deportace“)
Podmínky ubytování	6	zejména u ubytoven/sdílených objektů; propojeno s nízkým soukromím
Sexuální nátlak	5	od „testování hranic“ po nabídky sexuálních služeb; přítomné i na pracovišti
Kontrola a ekonomické řízení	7	dohled nad výdaji, vstupy bez zaklepání, práce/mzda přes prostředníky
Opakovanost a kumulace	9	výrazný vzorec: postupná eskalace a kombinace více forem nátlaku
Bariéry vyhledání pomoci	7	strach, izolace, děti, jazyk, dluhy; jeden případ ukazuje ochranné faktory

Případová studie (fokusní skupina): Nucené žebření

Fokusní skupina analyzovala případ starší ukrajinské ženy (dále jako paní X.), která se po odchodu z Ukrajiny postupně dostala do závislého vztahu na osobách, jež jí zajišťovaly přepravu a následně i ubytování v České republice. Paní X. se v ČR nacházela dlouhodobě mimo systém (bez registrace a bez dostupných dokladů), což zásadně zvýšilo její zranitelnost a ztížilo jak vyhledání pomoci, tak následné uplatnění práv. Paní X. se nacházela ve velmi zranitelném postavení z důvodu svého vysokého věku a zdravotního stavu. Rodinné zázemí bylo slabé – dcera ani širší rodina o ni nejevily zájem, paní X. měla omezenou sociální síť a opírala se spíše o známou/sousedku ze stejné vesnice.

Paní X. odjela se sousedkou do jiné země. Byla ubytována na ubytovně v izolované lokalitě (mimo město, „u lesa“), bez pravidelného příjmu a s omezenými možnostmi samostatného fungování. Účastnice fokusní skupiny popisují tuto fázi jako možný „počáteční nábor“/počátek vykořisťování. Následně se paní X. dostala do kontaktu s rodinou (s vazbou na stejnou vesnici), která ji převezla do České republiky s deklarováním záměrem „postarat se o ni“. Po příjezdu však paní X. nebyla standardně registrována, neměla stabilně dostupné doklady a nebyla dohledatelná pro úřady (bez evidence adresy, mimo režim běžné podpory). Žila ve vícečlenné domácnosti a měla pečovat o děti. Paralelně byla pravidelně odvážena na místa, kde byla nucena žebrať: byla doprovázena nebo kontrolována členy rodiny, její pohyb byl omezen (včetně nemožnosti odejít z místa ani kvůli základním potřebám) a výnosy byly několikrát denně odevzdávány. Tento souběh ubytování, závislosti a kontroly nad pohybem je v případě interpretován jako vykořisťování s potenciálními znaky obchodování s lidmi.

Za klíčové indikátory zranitelnosti a kontroly byly označeny zejména: izolace klientky, věk a zhoršený zdravotní/kognitivní stav, strach z kontaktu s institucemi, absence dokladů, dohled třetí osoby v prostoru žebření, omezení svobody pohybu a závislost na ubytování poskytovaném pachateli. Případ také ukázal, že i opakovaný kontakt terénních služeb nemusí vést k rychlé identifikaci bez systematického screeningu a jasných postupů pro bezpečné vyvedení z prostředí kontroly.

Ubytování a finanční tlak

Při provedených rozhovorech bylo opakovaným tématem vymáhání peněz za ubytování bez ohledu na počáteční příslib, že ubytování bude zadarmo. Jednalo se primárně o případy, kdy osoby teprve přijely do České republiky z Ukrajiny a nacházely se v extrémně zranitelném postavení a samozřejmě spoléhaly na pomoc hostitelských domácností. V rozhovorech se finanční tlak objevuje jako klíčový mechanismus, který převádí původně prezentovanou „pomoc“ do vztahu závislosti. Typický vzorec začíná slibem bezplatnosti či „výhodného“ ubytování a následným rychlým posunem pravidel: dojde k požadavku platby už po nastěhování, k navýšení částek bez vysvětlení, k účtování nejasných položek nebo ke srážkám ze mzdy. Například dvě respondentky dostaly nabídky ubytování zadarmo pro sebe a jejich rodiny, s příslibem pomoci do budoucna najít práci. Obě respondentky popisují jednání ze strany hostitelské rodiny jako velmi vstřícné při domlouvání; kontakt na tuto rodinu byl získán ještě před vstupem do České republiky přes známé a příbuzné. Realita po příjezdu však

byla jiná. Respondentky popisují situace, kdy byly konfrontovány s informací, že ubytování musí hradit, a to ihned.

Zvlášť rizikový je mechanismus, kdy je ubytování propojeno s prací a platby jsou realizovány formou srážek ze mzdy nebo předplacením nájmu v situaci, kdy mzda přijde až za delší dobu. V rozhovorech to vytváří „dluhovou smyčku“: práce → výplata → srážka za ubytování → minimální zůstatek → další měsíc bez možnosti odejít. Tento vzorec se přímo překrývá s indikátory ILO „zadržování mzdy“ (withholding of wages) a „dluhová závislost“ (debt bondage), které patří mezi nejvýznamnější varovné signály nucené práce a souvisejícího nátlaku.

Část případů navíc naznačuje „dvojitou monetizaci“ ze strany ubytovatelů či zprostředkovatelů (pobírání veřejných příspěvků a současné vybírání nájmu). Pro analytický text je důležité formulovat to opatrně jako perspektivu respondentek („měla jsem dojem/podezření“), protože bez administrativního ověření nelze tvrdit protiprávní jednání. Z hlediska rizik vykořisťování je však podstatné, že tento pocit „nespravedlivého obohacování“ zvyšuje bezmoc a upevňuje přesvědčení, že „nemá smysl se bránit“.

Reflexe z fokusní skupiny: Případ nucené žebroty ukázal, že finanční tlak a bytová nouze mohou fungovat jako vstupní bod do vztahu závislosti – klientka odjela „z finančních důvodů“ a následně byla ubytována izolovaně mimo město, bez mzdy a bez vlastních prostředků. V českém prostředí se pak ubytování propojilo s kontrolou a prací (péče o děti, úkoly v domácnosti, žebření) a s úplným „vypadnutím ze systému“ (bez registrace a bez dokladů), což výrazně oslabilo její vyjednávací pozici a možnost odejít. Tento mechanismus odpovídá praxi, kdy ubytování není jen služba, ale nástroj kontroly a zvyšování zranitelnosti vůči vykořisťování.

Vybrané anonymizované části z rozhovorů:

Respondentka č. 1.

„Před válkou tady moje maminka pracovala, v Česku. Potom, když začala válka, byla maminka zrovna dva dny po operaci. A tahle známá – sama Ukrajinka, pochází z ukrajinského města – mamince zavolala a řekla: „Rychle k nám přijedte, já vám pomůžu. Mám pro vás bydlení.“ Ona sama nás sem zvala a slíbila, že nám pomůže s bytem. Že nám dočasně poskytne ubytování – takové jako ubytovny – a že to bude dočasně zdarma, než nám

něco zařídí, a že nám pomůže i s prací. Říkala také, že jsou i dobrovolníci, kteří zatím dočasně pomáhají s potravinami.

My jsme přijely, ale ona nás nevyzvedla, i když říkala, že nás vyzvedne, protože my jsme ani nevěděly, kam přesně jít, co a jak. Naštěstí maminka tady dřív pracovala asi tři měsíce, něco takového, a přibližně si ještě něco pamatovala, i když to bylo už dávno. Nakonec jsme se tedy nějak dostaly tam, kam měly. ...

... Když jsme přijely, druhý den nám našla práci. Říkala, že je to všechno oficiální, že je všechno v pořádku. Jenže když jsme šly do práce, my jsme vůbec nerozuměly dokumentům a tomu, co nám dávala k podpisu. Ona nám říkala: „Podepisujte, stejně ničemu nerozumíte.“

Dva dny jsme tam bydlely a pak už po nás začala požadovat peníze za ubytování. Přitom nám slíbila, že bydlení bude zdarma, aspoň dočasně, v rámci té sociální pomoci, která tehdy probíhala. Začala křičet. Měly jsme tam dvě děti. Chodila za námi opakovaně, a my jsme jí říkaly, že ještě ani nemáme žádné peníze. Chovala se velmi hrubě, strašila děti, křičela, že nás teď hned vyhodí na ulici. Dokonce, i když se někdy přivezlo nějaké jídlo, já jsem ani nevěděla, že to jídlo bylo dovezené pro nás. ... Nejdřív chtěla minimum 5 000 za bydlení, a potom chtěla stále víc.“

Podobné zacházení uvádí i respondentka č. 7, která poukazuje na nedodržení původní domluvy ohledně poskytování bezplatného bydlení a pak následně vymáhání platby za ubytování paralelně s čerpáním příspěvku na solidární domácnost.

„V podstatě jsme přijeli v pátek ráno. Říkala nám: „To jsem já, ubytovatelka, pojd'te, tohle a tamto... ubytujte se a hned běžte na policii, nahlaste se, požádejte o azyl, abyste dostali právě status dočasné ochrany.“

My jsme šli, dobře, nahlásili jsme se. Na policii jsme dostali dočasnou ochranu pro uprchlíky. Večer ale přišla, vzala nám pasy, fotila je a nevím přesně co všechno. A hned nás začala tlačit do práce. Nějaké drobné jsme s sebou na začátek měli, ale stejně jsme šli dělat to, co se zrovna nabízelo, prostě jakoukoli práci. Ona na nás ale hned začala vyvíjet tlak kvůli penězům – tedy kvůli platbě za bydlení. Já jí říkám: „Počkejte, vždyť jste sama psala ve zprávě, že bydlení poskytujete zdarma.“ Zároveň ona zařizovala dokumenty tak, aby dostávala dotace na to, že u ní v tom bydlení bydlíme.“

Další respondentka bydlela s rodinou v nájemním bytě od zaměstnavatele jejího manžela, kde původně byli domluveni na placení příspěvku za elektřinu a plyn. Paní se starala o malé děti. Nájemné se však zdražovalo, a pro rodinu bylo náročné v počátečním období to zvládat, vzhledem k jednomu příjmu v rodině. Ze strany zaměstnavatele docházelo k účtování bydlení z výplaty manžela, a následnému pobíranému příspěvku na solidární domácnost.

Respondentka č. 3.

„V té době jsme za byt zaměstnavateli platili 6 tisíc. Nebyl to žádný byt zdarma. Chtěli jsme odjet do jiného města, řekli jsme to majitelům a jim se to vůbec nelíbilo. Je to pochopitelné, protože by přišli o velmi dobré peníze: za byt od nás dostávali 6 tisíc a navíc nejspíš za nás ještě dostávali podporu od státu.

... Bohužel se nám ale nepodařilo odjet, a to z jednoho jednoduchého důvodu: neměli jsme našetřenou určitou částku, neměli jsme dost peněz, abychom se mohli přestěhovat. A v tu chvíli nám nájem za byt náhle a výrazně zdražil na 9 tisíc korun měsíčně. Řekli jsme, že zůstáváme, protože volba byla buď platit 9 tisíc za byt, nebo skončit na ulici. Souhlasili jsme s tím a peníze se strhávaly z manželovy výplaty. ... “

„Bydlení jsem musela platit dopředu, ale výplata byla až na konci dalšího měsíce, takže mi řekli, že to bude ‘dluh’ – příští měsíc ne minus 6 tisíc, ale minus 12 tisíc. Neměla jsem kam jít, souhlasila jsem. Zálohu mi dali jen 2 000 a já to natahovala tři týdny. (...) Strhávali mi 6 000 za postel, ale to těm podmínkám vůbec neodpovídalo. Z jednoho pokoje měl ten zprostředkovatel skoro 20 tisíc, a přitom podmínky byly hrozné – za tu cenu by šel pronajmout snad byt pro tři lidi.“ (Respondentka 9)

Podmínky ubytování a nedůstojné zacházení

Podmínky ubytování v rozhovorech často nejsou jen „kulisa“ chudoby, ale aktivní součást mechanismu zranitelnosti. V rozhovorech se objevují přeplněné objekty, sdílená hygienická zázemí pro desítky lidí, nedostatek soukromí, špatné větrání, kouř, hluk, konfliktní atmosféra či vstupy do pokojů bez zaklepání. Tyto podmínky zvyšují stres, snižují schopnost plánovat a posilují závislost („vydržím to, protože nemám jinou možnost“). V terminologii ILO se zde prolíná indikátor „zneužívající pracovní a životní podmínky“ (abusive working and living conditions) s indikátory „izolace“ a (v určitých případech) „omezení pohybu“ – nikoli nutně fyzickým zamčením, ale faktickou nemožností odejít (peníze, děti, práce, vzdálenost). V

rozhovorech je důležité vnímat propojení podmínek s finanční extrakcí: některé ženy popisují, že za nízký standard platily nepřiměřené částky, nebo že byly placené částky ospravedlňovány „náklady“, které nebyly transparentní. V praxi tím vzniká dvojitý tlak: materiální (nedůstojnost prostředí) + ekonomický (nepřiměřená cena, srážky).

Provedené rozhovory zachycují i „mikro-pravidla“ a běžné formy ponižování (např. kritika za dlouhé mytí ve sprše, komentáře k používání vody). Tyto drobné zásahy mají kumulativní dopad: snižují pocit autonomie a normalizují nerovnost („máme být rády, že tu můžeme být“). To je důležité i pro rozpoznání rizik v situacích, kde nedochází k explicitní výměně „sex za ubytování“, ale kde se postupně vytváří prostředí vhodné pro další nátlak.

„V jednom pokoji nás bylo pět. Ubytovatelka měla přehnaně přísná pravidla a ponižující přístup. Kontrolovalo se úplně všechno, chodilo se bez zaklepání. Chovala se, jako by byla ‘pánbůh’.“ (Respondentka 2)

„Do koupelny jsme šli tak, že jsme se rychle namočili, namydli – stáli jsme v zimě, chlad – a rychle se opláchli a ven. Dva lidi za pět minut. A i za to nám nadávali. Při tom jsme byli od rána do večera v práci.“ (Respondentka 7)

„Bylo to hrozně drahé a podmínky špatné. Tři – čtyři osoby v pokoji. Toaleta a sprcha na patře, používá to asi dvacet lidí. Všechno působilo jako staré, zanedbané koleje. Někdy nešel ani plyn nebo elektrina. (...) Celý můj volný čas bylo jen čekání ve frontách – na sprchu, na vaření. Byla tam jedna malá plotýnka pro všechny.“ (Rozhovor 9)

Reflexe z fokusní skupiny: Diskuze zdůraznila, že zhoršené a nedůstojné podmínky jsou často viditelným „vnějším“ signálem hlubšího problému – u popisované klientky se opakovaně objevoval zanedbaný vzhled a stejné oblečení, zároveň musela dlouhodobě trávit čas v chladu (metro) bez adekvátního zázemí. V případě bydlení šlo o pobyt v domě s více osobami včetně dalších žebrajících, což posilovalo izolaci a závislost na skupině. Takové podmínky samy o sobě nejsou důkazem trestné činnosti, ale v kombinaci s kontrolou a omezením autonomie představují důležitý indikátor vykořisťování.

Vyhrožování, zastrasování a psychologický nátlak

Vyhrožování v rozhovorech funguje jako nástroj k „udržení poslušnosti“ a současně jako prevence vyhledání pomoci. Nejčastěji se váže na hrozbu okamžitého vystěhování

(„půjdete na ulici“), ale objevují se i hrozby přivoláním policie, fyzickým napadením a opakované používání slova „deportace“ jako psychologického klínu. Pro interpretaci je důležité, že hrozby jsou účinné i tehdy, když nejsou právně reálné: cílí na nejistotu, jazykovou bariéru a strach o děti. Právě tento typ nátlaku odpovídá indikátoru obchodování s lidmi „zastrašování a výhrůžky“ (intimidation and threats). Mechanismus je konzistentní s mezinárodní definicí obchodování s lidmi, která pracuje s „hrozbou nebo použitím síly či jinými formami nátlaku“ a se „zneužitím zranitelného postavení“ jako prostředky vedoucími k vykořisťování.

Zvlášť závažná je situace, kdy se zastrašování odehrává před dětmi nebo se přímo opírá o hrozbu odebrání dítěte. Tím se zvyšuje vnímaná „cena odporu“ a rodičovská odpovědnost se stává pákou pro kontrolu. V analytickém textu je vhodné tento motiv pojmenovat jako specifický genderový a rodičovský rozměr zranitelnosti, který komplikuje vyjednávací pozici žen v bydlení i zaměstnání.

„Křičela před dětmi, že nás teď hned vyhodí na ulici... vyhrožovala i mamince – přitom ta byla po operaci kolene, po nemocnici, o berlích. Řvala, že nás vyhodí pořád dokola.“ (Rozhovor 1)

„Pořád opakoval ‘deportace’. Že jsem hloupá, nezodpovědná, že se chovám jako puberťačka, a přitom mám dítě. Že mi hrozí deportace, že mi dítě vezmou, že zavolá policii, pokud z jeho bydlení odejdu... To slovo deportace se objevovalo pořád.“ (Rozhovor 5)

„V podstatě každá komunikace končila křikem. Jakmile jsem se na něco zeptala, hned řvala: ‘Sbalte si věci, nebo pro vás teď přijedou, odveze vás policie, nebo přijedou chlapi a zmlátí vás. Vezmou vám peníze...’ V té situaci s dítětem jsem se bála, že nás opravdu vyhodí na ulici.“ (Rozhovor 7)

„Řekl mi: buď odejdeš a nebudeš tady pracovat ani bydlet, nebo zůstaneš. Bylo to pro mě těžké, nevěděla jsem, kam půjdu. A navíc jsem zaplatila za bydlení dopředu – a říkala jsem si, že mi z těch peněz už nic nevrátí.“ (Rozhovor 9)

„Po odmítnutí toho, co po mně chtěli, mi vyhrožovali vystěhováním.“ (Rozhovor 2)

Reflexe z fokusní skupiny: V případě nucené žebroty se psychologický nátlak projevil zejména přes strach z komunikace a permanentní dohled – účastnice popisovaly, že klientka „se opravdu strašně bála mluvit s ostatními lidmi“, protože pachatelka ji monitorovala a

kontrolovala i ve veřejném prostoru. Dále zaznělo, že klientka se obávala odejít z domu sama a nevěděla, jak se vrátit, což vytvářelo stav praktické nemožnosti odejít i bez explicitních výhrůžek. To podporuje interpretaci, že zastrašování nemusí mít vždy podobu přímé hrozby – často jde o dlouhodobé udržování strachu, dezorientace a závislosti.

Sexuální obtěžování a nátlak

Sexuální nátlak v rozhovorech má dvě propojené podoby: (a) sexualizované prostředí v ubytování (narážky, pornografický obsah, „testování“, snaha o intimitu v prostoru, kde žena nemá snadnou možnost odejít), (b) sexualizované a stereotypizující poznámky na pracovišti (např. v jednom z rozhovorů narativ „Ukrajinky jsou dostupné“). I když některé případy zůstávají na úrovni „vtipů“ a pasivní agrese, v analytickém rámci je důležité je brát jako součást normalizace nerovnosti a jako potenciální grooming: posouvání hranic, zjišťování, co si může ještě dovolit, a vytváření atmosféry, ve které je žádost o intimitu prezentována jako „normální“.

Pro vysvětlení dotazníkových zjištění je důležité, že rozhovory ukazují propojení sexualizace s bytovou a ekonomickou závislostí: sexualizované poznámky a návrhy se objevují právě tam, kde ubytovatel či zprostředkovatel kontroluje klíčové věci (pokoj, práci, dokumenty, informace). Z analytického hlediska je tedy vhodné netříštit jev na „sexuální obtěžování“ vs. „ekonomické vykořisťování“, ale sledovat jejich souběh a dynamiku: sexualizace může fungovat jako další vrstva kontroly a testování hranic, zejména u žen v izolaci a bez opory.

„Byly nepříjemné osobní otázky a tlak na blízkost. Měla jsem pocit, že od začátku měl nějaký plán a často chodil do bytu.“ (Rozhovor 4)

„Na televizi přepínal kanály a zastavil se na porno kanálu. A pak takové nárážky: ‘A co třeba ve třech?’ Ty vtípky byly hodně často. Nebo: uvařila jsem boršč, sedíme u stolu, jsou tam děti – a on začne: ‘Proč jsi tak lakomá, proč nikomu nedáváš sex?’ “ (Rozhovor 5)

„Vyprávěli, že tady v kuchyni je takový kuchař, co ‘vyzkoušel všechny Ukrajinky’ – takové sexuální řeči. V ponižující formě: ‘Všechny Ukrajinky jsou takové... dostupné’ (...) Jeden kolega kuchař tak dlouho dělal ty sexuální vtípky, že jsme si radši ani nechodily pro oběd do zaměstnanecké kuchyně.“ (Rozhovor 7)

Kontrola a ekonomické „řízení“ života

Kontrola se v rozhovorech projevuje jako každodenní „řízení života“, které často navazuje na finanční pomoc. Typické jsou: dohled nad nákupy (účtenky, komentáře typu „utrácíte“), neohlášené vstupy do prostoru, systematické připomínání „vděčnosti“, nátlak přes komunikační kanály (zprávy, telefonáty) a v některých případech i manipulace s dokumenty či informacemi (kopírování pasů, sliby „oficiální práce“ bez smlouvy, výplata v obálce bez kontroly). Toto odpovídá několika indikátorům ILO: „izolace“ (isolation), „omezení pohybu“ (restriction of movement) v širším smyslu, „zadržování mzdy“ (withholding of wages) a potenciálně i „zadržování dokladů“ (retention of identity documents), pokud by docházelo k jejich faktickému odebrání nebo podmiňování.

Z hlediska UNODC je klíčová logika „zneužití zranitelného postavení“: kontrola funguje nejlépe tam, kde žena vnímá, že podřízení je „jediná přijatelná možnost“ (kvůli dětem, dluhu, práci, nedostatku informací). UNODC tento mechanismus popisuje právě jako situaci, kdy je zranitelnost (osobní či situační) záměrně využita a oběť rozumně věří, že nemá alternativu.

Vztah k dotazníkovým výsledkům se zde promítá zejména do dvou oblastí: (a) informovanost o právech a pomoci – kontrola často stojí na informační asymetrii; (b) subjektivní pocit bezpečí – ženy mohou současně „nebýt fyzicky napadené“, ale cítit se pod dohledem a tlakem. Rozhovory vysvětlují, proč může část žen uvádět „nezažila jsem přímé vykořisťování“, ale současně popisovat praktiky, které postupně snižují autonomii a zvyšují riziko.

„Uklízely jsme o ubytovatele, aby bylo čisto a aby se mu ‘ulehčil život’. Ale nejvíc jsem to schytávala vždycky já. Nadával, zvyšoval hlas... Nebylo to fyzické týrání, ale pořád byl nespokojený. Psával mi na WhatsApp: že jsme někde byly na procházce, podíval se na moji účtenku a ‘zase jste koupily něco špatně’. Že jsme utrácěčky... (...) Cítla jsem od něj i takovou ekonomickou kontrolu. (...) Že to, jak žiju, je špatně.“ (Rozhovor 5)

„Když jsem odešla, nevznikl jen problém s nevyplacenou výplatou – vytvořili mi ještě ‘dluh’, který neseděl. A nevěděla jsem za co“ (Rozhovor 8)

„Vcházeli do pokojů bez zaklepání a kontrolovali všechno. Bylo to ponižující.“ (Rozhovor 2)

Reflexe z fokusní skupiny: Fokusní skupina popsala několik „tvrdých“ prvků kontroly: odebrání dokladů po příjezdu, pobyt bez registrace a bez možnosti prokázat právní status a každodenní řízení pohybu (doprovázení/monitoring ve veřejném prostoru). Paní X. zároveň plnila úkoly v domácnosti (hlídání dětí) a byla dlouhodobě využívána k žebrání v metru, což vytvářelo kombinaci ekonomické závislosti a omezení autonomie. Pro rámec obchodování s lidmi je klíčové, že tato kontrola fungovala i bez formálního „zaměstnání“ – materiální prospěch a donucení se realizovaly přes ubytování, dokumenty a dohled.

Opakovanost a kumulace

Z rozhovorů vystupuje silný vzorec kumulace: riziko vykořisťování zřídka stojí na jednom izolovaném incidentu; častěji jde o řetězení více prvků (bytová nouze + finanční tlak + kontrola + zastrasování + špatné podmínky + sexualizace, případně i pracovní nátlak). Právě tento „balíček“ je v praxi rozhodující pro identifikaci: někdy může jediný indikátor naznačovat nucenou práci, ale často je potřeba hodnotit několik indikátorů společně.

Analyticky je důležité, že kumulace má často časovou dynamiku. Rozhovory opakovaně popisují přechod od „pomoci“ k nároku: nejprve nabídka ubytování či práce, poté postupné přidávání požadavků (vyšší platby, další práce, akceptace ponižování), a pokud žena klade otázky, přichází eskalace (výhrůžky, okamžité ukončení ubytování, zadržení mzdy, vytváření dluhu). Tento mechanismus je kompatibilní s širším rámcem definice obchodování s lidmi a vykořisťování: prostředky nátlaku a zneužití zranitelnosti mohou být variabilní, ale cíl je stabilní – získat prospěch z práce, služeb či zranitelnosti oběti.

Kumulace vysvětluje i to, proč část situací může být pro ženy dlouho „nepojmenovatelná“: jednotlivě mohou působit jako nepříjemnosti (nadávky, nevhodné vtipy, nejasné platby), ale jejich součet vytváří strukturální závislost. Pro návaznost na dotazník je to klíčové: dotazník zachycuje jednotlivé kategorie zkušeností, zatímco rozhovor umožňuje ukázat jejich propojení a „bod zlomu“, kdy se žena začne cítit uvězněná.

*„Nejdřív to mělo být zdarma – a hned potom přišly žádosti o peníze, křik a hrozby ulice.“
(Rozhovor 1)*

„Nejdřív 9 tisíc, pak už 12 tisíc – a k tomu další nejasné náklady. Zvyšovali to, když jsme chtěli něco změnit.“ (Rozhovor 3)

„Když jsem oznámila odchod, začal tlak: zákaz používat společných prostor, urážky a hrozby ‚deportací‘.“ (Rozhovor 5)

„Úkoly přibývaly postupně. Pak to bylo každý den několik hodin práce bez jasné odměny – jako by to byla samozřejmost.“ (Rozhovor 10)

Bariéry vyhledání pomoci

Rozhovory ukazují, že bariéry vyhledání pomoci nejsou jen „neznalost kontaktu“, ale komplexní souhra strachu, izolace a ekonomické křehkosti. Strach je vázán především na ztrátu bydlení, na hrozby policií či „deportací“ a na obavy o děti. Izolace má několik vrstev: jazyková bariéra, chybějící sociální síť, venkovská lokalita nebo práce v režimu dlouhých směn, který nedává čas ani energii hledat pomoc. Ekonomická bariéra pak zahrnuje dluhy, předplacený nájem, zadržovanou mzdu a nulovou rezervu.

Z hlediska mezinárodních dokumentů je důležité, že prevence a ochrana obětí patří k účelům Palermského protokolu a že se doporučuje spolupráce s nevládními organizacemi a institucemi občanské společnosti v prevenci a podpoře. V rozhovorech se tento princip odráží prakticky: v jednom případě respondentka výslovně uvádí, že bez pomoci neziskové organizace by jí hrozilo bezdomovectví; jinde se naopak objevuje nízká důvěra v policii (např. tvrzení ubytovatelů „máme své lidi“), což posiluje mlčení.

Součástí bariér jsou i „morální“ mechanismy: apel na vděčnost („bez nás byste nic nezařídily“) a zlehčování práce/požadavků. To vytváří vnitřní konflikt (vděčnost vs. hranice), který může způsobovat odklad rozhodnutí odejít nebo vyhledat pomoc. Z analytického hlediska je přínosné zahrnout i negativní případ (rozhovor bez indikátorů vykořisťování): zde žena rizikové propojení práce a ubytování odmítla preventivně, což ukazuje, že ochranným faktorem může být schopnost rozpoznat potenciální ztrátu autonomie a mít alternativu (sociální oporu, informovanost, možnost volby).

„Bylo to, buď zaplatit, nebo ulice‘ – v tu chvíli jsem neměla čas to kriticky vyhodnocovat.“ (Rozhovor 2)

„Nevěděla jsem, kam půjdu. A když už jsem zaplatila dopředu, bála jsem se, že mi nic nevrátí.“ (Rozhovor 9)

„Pořád mi opakoval slovo ‚deportace‘ a že mi vezmou dítě, že zavolá policii, pokud z jeho bydlení odejdu... To slovo deportace se objevovalo pořád“ (Rozhovor 5)

„Kdybych nenašla pomoc přes organizaci, hrozilo, že zůstanu bez bydlení.“ (Rozhovor 8)

Interpretace a shrnutí

Z rozhovorových ukázek se skládá konzistentní obraz několika propojených mechanismů, které zvyšují riziko vykořisťování v ubytování a v ubytování navázaném na práci. Nejde o to, že by každý jednotlivý případ nutně naplňoval právní definici obchodování s lidmi; důležité je ale to, že se v nich objevují indikátory a podmínky, které činí ženy zranitelnějšími a které mohou eskalovat. Vyhodnocení 10 rozhovorů a případové studie ukazuje, že rizika vykořisťování v ubytování nevznikají primárně jako jednorázový incident, ale jako proces. Ze začátku slib pomoci a určitých podmínek, pak posun pravidel a změna slibu. Pak se vytváří finanční a informační závislost, která může být doprovázená kontrolou a (v části případů) zastrasováním a sexualizovaným chováním ze strany ubytovatele či zaměstnavatele.

Pokud se podíváme na rozhovory, tak tyto velmi dobře „dodávají obsah“ dotazníkovým zjištěním. V dotazníku (N = 742) například:

- 8,8 % respondentek (67 žen) uvedlo, že se setkaly s očekáváním „něčeho“ výměnou za ubytování; 3,8 % uvedlo „nevím / nechci odpovědět“.
- Mezi ženami, které tuto zkušenost uvedly, šlo nejčastěji o domácí práce (49,2 %), práci v podnikání ubytovatele (38,5 %) a v menší části i o intimní/sexuální požadavek (15,4 %).
- Dvě třetiny žen s touto zkušeností (64,2 %) hodnotily situaci jako nátlakovou (např. naléhání, přesvědčování, výhrůžky vystěhováním).

Rozhovory k tomu dodávají, jak tyto protislužby a nátlak vypadají v praxi: slib bezplatnosti a pak následně požadavek peněz, postupné „testování“ hranic a výhrůžky spojení s dětmi nebo vyhazovem z ubytování / práci, sexualizované chování a nátlak.

Dotazník dále naznačuje, že výskyt zkušenosti s očekáváním protislužeb je vyšší u nestandardních forem prvotního ubytování (ubytovny/hotely, institucionální ubytování, soukromé domácnosti) než u žen, které byly od začátku v pronájmu. Rozhovory to podporují

tím, že nejproblematictější situace vznikají právě tam, kde je asymetrie moci největší a kde žena nemá smluvní ochranu nebo možnost se rychle přestěhovat.

V dotazníku je také vidět, že mlčení je časté: mezi ženami, které zkušenost s protislužbami uvedly, 34,3 % to neřeklo nikomu a jen 7,5 % uvedlo kontakt s organizací pomoci. Rozhovory k tomu poskytují přímé vysvětlení: hrozba vystěhování, tlak přes dítě, znejišťování („deportace“), dluh a obava ze ztráty peněz zaplacených dopředu. (Tato část triangulace je navíc v souladu s obecnou tezí, že oběti vykořisťování často nevyhledají pomoc včas nebo vůbec.)

Z fokusní skupiny se skládá obraz, který na tento závěr přímo navazuje a doplňuje jej o perspektivy praxe. Účastníci a účastnice opakovaně popisují, že rizika vykořisťování v ubytování a v ubytování navázaném na práci se nejčastěji rozvíjejí jako proces: od počáteční nabídky pomoci a zdánlivě srozumitelných podmínek přes postupné posouvání pravidel a měnění slibů až po vytvoření finanční a informační závislosti. Fokusní skupina přitom konkretizuje mechanismy, které v tomto procesu hrají roli: kontrola prostřednictvím nejasných pravidel a omezeného přístupu k informacím, izolace ženy od podpůrné sítě, znejištění ohledně pobytové situace a v části případů i prvky zastrahování a sexualizovaného chování. Tyto situace se podle praxe nejčastěji objevují tam, kde je největší asymetrie moci a kde žena nemá smluvní ochranu ani reálnou možnost rychlé změny ubytování – zejména v nestandardních formách prvotního ubytování a v domácnostech, kde je ubytování propojeno s prací či „protislužbami“. Případová studie také poskytuje přímé vysvětlení mlčení, které se ukazuje v dotazníku: ženy často nevyhledají pomoc kvůli obavám z okamžitého vystěhování, ekonomické nouzi, nejistotě pobytového statusu a strachu ze ztráty stability pro děti. Zároveň může hrát roli i to, že některé ženy se ocitají mimo systém podpory a jsou pro instituce obtížně dohledatelné. Závěrem případová studie potvrzuje, že ne každý případ musí naplnit právní definici obchodování s lidmi, ale kumulace indikátorů a rizikových podmínek vyžaduje včasné rozpoznání a intervenci, protože právě postupná eskalace a rostoucí závislost zvyšují pravděpodobnost přechodu k závažnějším formám vykořisťování.

Rizikové situace a doporučení pro prevenci a řešení vykořisťování v kontextu práce spojené s ubytováním

Kontext a specifika závislosti na ubytování poskytovaném zaměstnavatelem

Propojení pracovního vztahu a ubytování vytváří zvýšené riziko nerovnováhy moci. Ubytovaní se může stát nástrojem tlaku: obava ze ztráty střechy nad hlavou snižuje ochotu bránit se nevhodným požadavkům, odmítat přesčasy či trvat na smluvním vymezení práce a plateb. V této konfiguraci mohou vznikat situace, které se pohybují na škále od „běžných“ pracovněprávních porušení až po jednání s rysy trestné činnosti. Zkušenosti ukazují, že rizika vykořisťování často vznikají jako proces: na počátku je nabídka pomoci s jasnými podmínkami, která se postupně mění – pravidla se neustále upravují a sliby mění, až nakonec dojde k finanční a informační závislosti pracovníka (např. započítání části mzdy na úhradu ubytování). Tito pracovníci, zejména cizinci s omezenými znalostmi jazyka či legislativy, zůstávají v nestandardním ubytování bez smlouvy a často zažívají nedůstojné pracovní podmínky, které mohou zahrnovat neplacené přesčasy, nevyplácení mzdy či nucené placení „poplatků“ za bydlení. V důsledku toho jsou vystaveni tlaku, že se nesmí bránit například nepřiměřeným přesčasům, nebo jsou nuceni strádat kvůli obavě z ubytovací krize.

Izolované prostředí pak snižuje možnost kontaktu s okolním světem a posiluje závislost na zaměstnavateli/ubytovateli. Studium případových studií a rozhovorů potvrzuje, že oběti často mlčí z obavy z výpovědi, ztráty příjmů, nejistoty ohledně pobytového oprávnění a ohrožení stability rodiny. I když taková situace nemusí vždy naplňovat znaky trestného činu obchodování s lidmi (§ 168 TZ), hromadění rizikových indikátorů (např. odebírání dokladů, výhrůžky, nucené práce) vyžaduje včasnou intervenci, aby se předešlo závažnějším formám vykořisťování.

Typologie rizikových situací

Z výzkumů vyplývá několik běžných forem situací, ve kterých může docházet k vykořisťování:

- **Nátlak na práci nad rámec dohody:** Zaměstnavatel či zprostředkovatel může požadovat neplánované služby (např. úklid, péči o domácnost či děti) bez nároku na mzdu. Často jsou neplacené přesčasy prezentovány jako „podmínka ubytování“ a

pracovním je vnucováno, že „musí souhlasit se vším“, protože jídlo a střecha nad hlavou jsou na úvazku navázány. Pracovnice lze nuceně vytěžovat 10–12 hodin denně, 5–7 dní v týdnu, a jsou penalizovány formou nejasných srážek či „pokut“ z platu, a to i v případech, kdy mají formálně uzavřenou smlouvu.

- **Omezení autonomie a izolace:** Časté jsou zákaz návštěv, sledování pohybu nebo fyzické omezení ve společných prostorech. Jako „omezování osobní svobody“ se označuje jak fyzické zamezení pohybu, tak psychické donucování či zneužití moci. Například uzamčení osoby v pokoji či vyhrožování následky za opuštění bytu, bránící kontaktu s okolím, znamená závažné porušení její svobody. Takové chování vede k izolaci od rodiny a přátel a zvyšuje závislost na osobě poskytující ubytování, když oběť nemá možnost situaci konzultovat.
- **Sexualizované jednání a sexuální nátlak:** Sexuální nátlak je v českém právu definován jako trestný čin, kdy pachatel zneužívá své postavení, autoritu nebo závislost oběti, aby ji donutil k jakékoliv sexuální aktivitě. V kontextu bydlení se mohou objevovat nevhodné poznámky, doteky bez souhlasu nebo explicitní požadavky na „intimní protislužby“ výměnou za střechu nad hlavou. Zcela nepřipustné je podmiňovat poskytnutí ubytování strpěním sexuálního vztahu. Takové jednání oběť dlouhodobě zraňuje a psychicky deptá, aniž pachatel explicitně použije fyzickou sílu, a oběť se cítí bezmocná.
- **Nejasné či chybějící smluvní nastavení:** Výrazným rizikem je situace, kdy není uzavřena standardní pracovní smlouva ani nájemní smlouva k ubytování. Zaměstnavatel či zprostředkovatel může odmítnout sepsat jakoukoli smlouvu, předkládat nejasné ústní dohody nebo jednostranně stanovovat srážky z platu za ubytování. Bez písemného dokumentu nelze v praxi ověřit dohodnuté podmínky – např. výši platu, pracovní dobu či pravidla ukončení bydlení. To výrazně zhoršuje šanci dotčené osoby

obhájit svá práva a bránit se nátlaku, protože při sporu může být verze zaměstnavatele obtížně prověřitelná.

Preventivní doporučení před přijetím práce a ubytování

Aby se člověk vyhnul riziku vykořisťování, je klíčová důkladná příprava a informovanost. Doporučení lze shrnout do několika oblastí:

- **Informovanost a ověření podmínek:** Předem si zjistěte co nejvíce o nabízené práci a ubytování. Ptejte se na podrobnosti: *Kolik je hodin práce? Jaká je mzda a z čeho se sestává?* Ujasněte si, zda je ubytování bezplatné, nebo za jakou cenu, a co přesně zahrnuje (např. stravu). Pozor na nabídky, kde je za práci nebo nájem požadována nekonkrétní „služba“ – může jít o skrytou dohodu o práci navíc, které nemusí být regulované zákoníkem práce. Vždy se vyhýbejte situacím, kdy vám někdo odmítá poskytnout informace a raději slibuje jen ústně nebo mlčky očekává „ochotu souhlasit“. Pokud cítíte jakoukoli nejistotu, prohledejte internet, zeptejte se na zkušenosti s daným zaměstnavatelem u organizací pro pomoc cizincům či v pracovních fórech.
- **Smluvní ochrana:** Neodcházejte do práce bez písemné smlouvy. Žádejte pracovní smlouvu nebo alespoň dohodu o provedení práce/dohodu o pracovní činnosti vyhotovenou v jazyce, kterému rozumíte, a se všemi podmínkami (výše platu, pracovní doba, délka trvání, benefity, podmínky ubytování a jídla) jasně vyznačenými. V případě ubytování vyžádejte písemnou dohodu či nájemní smlouvu, která upravuje platbu a ukončení pobytu. Nezapomínejte požadovat kopie všech podepsaných dokumentů a udržujte je u sebe.
- **Bezpečnostní minimum:** Nepodepisujte nic, co vám není úplně jasné, a neudělujte plnou moc k vyřizování vašich osobních záležitostí. Majitelé ubytování by neměli mít u sebe vaše originály dokladů – např. pas či povolení k pobytu – mohou si udělat fotokopie pro evidenci. Sdílejte svou situaci (adresu bydliště, kontakt na zaměstnavatele) s někým blízkým, komu důvěřujete. Pokud nerozumíte jazyku, vezměte si s sebou překladatele nebo pracovníci/pracovníka integrační služby či neziskové organizace, než podepíšete jakékoli papíry. Vytvořte si jednoduchý „bezpečnostní plán“: naučte se cestu z lokality, kde budete pracovat/bydlet, domluvte

si signál s blízkými na pomoc, a mějte při sobě kontakty na krizové linky a organizace poskytující pomoc obětem.

Postupy při vzniku nátlaku

Pokud už jste v situaci, kdy od vás někdo vyžaduje plnění nad rámec dohodnutého, je důležité jednat promyšleně:

- **Kontrola smluvních podmínek a financí:** Prvním krokem je znovu si ověřit, co bylo původně dohodnuto. Zkontrolujte, kolik máte platit za ubytování, zda se vám mzda krátí kvůli bydlení a jakým způsobem (přímá platba či strhávání ze mzdy). Uchovávejte důkazy finančních transakcí – např. kopie bankovních výpisů či dokladů o platbě nájmu. Zjistěte, jak lze smlouvu o ubytování či pracovní poměr právně ukončit – ideálně by obě smlouvy měly být ukončitelné nezávisle na sobě. Pokud nemáte smlouvu, poznamenejte si alespoň ústní dohody (např. v přítomnosti svědků) a zvažte, zda se neobrátit pro radu na právníka nebo neziskovou organizaci.
- **Systémové shromažďování důkazů:** Postupně zdokumentujte všechny aspekty vykořisťování. Vedení záznamů o skutečně odpracovaných hodinách (včetně odpracovaných přesčasů), uchování výplatních pásek a potvrzení o všech platbách výrazně posílí vaši pozici. Fotografujte nevyhovující podmínky (např. příliš malé nebo nebezpečné ubytování, nefunkční zámky u dveří apod.). Archivujte veškerou komunikaci – SMS, e-maily, chaty či zprávy – zejména pokud z nich plyne, že jste byli nuceni podepsat něco pod nátlakem či vám bylo vyhrožováno. Pište si denní záznamy incidentů: kdy a co se stalo, kdo byl přítomen a jaké byly reakce. Tyto záznamy vám mohou pomoci připomenout si detaily a případně sloužit jako důkazní materiál při vyšetřování.
- **Vyhodnocení situace a plán odchodu:** Je důležité pochopit, že vina leží na tom, kdo vás nátlakem vydírá, ne na vás samotných. Pokud situace eskaluje, je dobré plánovat a řešit odchod v bezpečném prostředí. Konzultujte postup s odborníky (právníky, pracovníky neziskových organizací, sociálními službami), kteří mohou nabídnout poradenství i případné dočasné ubytování. Připravte si nenápadně nezbytnosti k odchodu: osobní doklady, peníze, oblečení a cennosti dejte stranou, pokud by bylo třeba najednou odjet – aby byly připravené. Přemýšlejte dopředu o variantách: jak získat bydlení jinde, jak vysvětlit situaci úřadům (např. ztráta adresy může ovlivnit váš pobytový status) a jak zajistit bezpečí například pro děti. V závažných případech

zavolejte tísňovou linku **112**, pokud hrozí bezprostřední nebezpečí a sdělte, že jde o situaci nucené práce či vydírání.

Vyhledání pomoci a role podpůrných služeb

Oběti vykořisťování nemusí řešit situaci samy a anonymně. Existují specializované neziskové organizace a krizová centra, které nabízejí pomoc v různých jazycích. Například La Strada ČR poskytuje osobám ohroženým obchodováním s lidmi právní a psychosociální poradenství, pomoc s bezpečným ubytováním, případně doprovod na úřady či policii. Také Centra na podporu integrace cizinců nebo jiné celostátní i regionální organizace pomáhající migrantům disponují informacemi a mohou zprostředkovat právní konzultace. Důležité je vědět, že pomoc je anonymní a citlivá – organizace mohou zasáhnout diskrétně a nabídnout řešení postupně. Pro osoby, které mají obavu z eskalace, je důležité vědět, že řešení může být postupné a lze postupovat diskrétně. V případě přímého ohrožení je indikováno volat tísňovou linku (112).

Trestněprávní kvalifikace

V závažnějších případech mohou činy zaměstnavatelů či ubytovatelů naplnit skutkové podstaty trestných činů. Podle trestního zákoníku (č. 40/2009 Sb.) jde zejména o:

- **Vydírání (§ 175 TZ):** Je definováno jako nucení oběti násilím nebo hrozbou jiné těžké újmy, aby něco vykonala nebo snesla. Například zaměstnavatel, který hrozí ztrátou ubytování, pokud zaměstnanec nepřijme jakoukoli práci za libovolnou mzdu, spáchá vydírání. Vydírání jako trestný čin brání svobodnému rozhodování oběti – jeho cílem je omezit osobní svobodu (podobně jako u omezování svobody). V kontextu „bytové služby za sex“ by šlo o to, že pachatel vyhrožuje např. fyzickou újmou, aby oběť souhlasila s intimním stykem.
- **Omezování osobní svobody (§ 171 TZ):** Tento trestný čin nastává, když někdo neoprávněně brání jinému v pohybu či v možnosti žít svůj život, a to například fyzickým zadržováním či psychickým nátlakem. Typickým projevem je situace, kdy je oběť zamknuta v pokoji, nemůže s nikým komunikovat, telefonovat nebo třeba otevřít dveře, případně jsou jí zabaveny doklady tak, že nemůže odejít. Takové jednání zasahuje do základních svobod člověka a je trestné. Případné „uzamčení ubytovny“ či vazba osoby na jedno místo bez souhlasu spadá pod tuto kvalifikaci.

- **Sexuální nátlak (§ 186 TZ):** Tento trestný čin je formulován jako využití postavení, moci či závislosti oběti k donucení k sexuálním aktivitám, které oběť strpí či vykoná, ač by jinak odmítla. V případě ubytování se jedná o situaci, kdy poskytovatel ubytování, vědom si toho, že oběť nutně potřebuje střechu nad hlavou, ji nátlakem nutí k libovolnému sexuálnímu kontaktu (doteky, obnažování, pohlavní styk). Na rozdíl od vydírání zde nemusí pachatel používat explicitní hrozby, ale může využít vztah závislosti či nedostatku alternativ (např. „nedostaneš jídlo, dokud neuděláš, co chci“). Jde o zneužití tísně oběti, tedy její existenční nouze. Právní úprava explicitně zmiňuje i „zneužití tíživé situace“.
- **Nebezpečné pronásledování – stalking (§ 354 TZ):** Stalking spočívá v úmyslném a systematickém obtěžování nebo pronásledování osoby, které vyvolává u oběti úzkost, strach či ohrožení. V kontextu ubytování může jít o to, že pronajímatel neustále sleduje, koho nájemkyně potkává, posílá jí desítky zpráv denně, vyhrožuje jí či záměrně ničí její věci. Takové jednání oběť permanentně zastrašuje a narušuje její soukromí a duševní klid. Pro oběti ze zranitelných skupin může být každá forma „stalkování“ dlouhodobým psychickým traumatem.
- **Znásilnění (§ 185 TZ):** Přímé vynucení pohlavního styku nebo za použití násilí nebo za situace, kdy se oběť nemůže bránit o své vůli, je klasifikováno jako znásilnění. Pokud tedy pronajímatel nebo zaměstnavatel doslovně přinutí jinou osobu k pohlavnímu styku (nebo si to vynutí silou či hrozbou), jedná se o tento trestný čin.
- **Obchodování s lidmi (§ 168 TZ):** Obchod s lidmi je jednání, při kterém pachatel násilím, hrozbou či lstí přiměje jinou osobu k práci či sexuálním aktivitám za účelem kořistění. Klíčovým rysem je, že s obětí je „nakládáno jako se zbožím“ – bývá přepravena, ukryta nebo udržována v prostředí, kde je vykořisťována a nemá možnost úniku. V případě ubytování může být jako prostředek nátlaku použito vyhrožování vystěhováním na ulici, odebrání dokladů a další.

Procesní práva a možnosti oznámení

Pokud se rozhodnete jednat, máte právo podat trestní oznámení k Policii ČR nebo státnímu zastupitelství – ústně i písemně. Policie je povinna vyslechnout každého, kdo tvrdí, že se stal obětí trestného činu, a seznámí vás s vašimi právy (např. právem na tlumočníka, na právního zástupce, právo odmítnout vypovídat sám proti sobě apod.). Součástí práv je i ochrana soukromí a možnost využití důvěrníka – to je někdo, kdo vás bude při výslechu doprovázet.

Pokud nejde o naléhavý případ, může procesní postup trvat delší dobu, ale i tak stojí za to ho zahájit. V zájmu důkazů je vhodné oznámení podpořit shromážděnými materiály (doklady, výpisy z komunikace, fotografie).

V případě bezprostředního nebezpečí nebo agresivního chování volejte **112** – policie přijede okamžitě a může situaci zmírnit. Pro krizové případy lze využít i vybrané azylové či krizové domy pro oběti obchodování s lidmi nebo domácího násilí, kde je možné získat okamžitý dočasný azyl a podporu.

Závěr

Tato výzkumná zpráva přinesla systematický vhled do rizik vykořisťování ukrajinských uprchlic v České republice v kontextu ubytování v soukromých domácnostech, ubytovacích zařízeních a v ubytování navázaném na zaměstnání. Kombinace kvantitativního dotazníkového šetření (export odpovědí za období červenec – prosinec 2025, N = 742) a kvalitativních hloubkových rozhovorů (10 rozhovorů) doplněných případovou studií (fokusní skupina k případu nuceného žebrání) umožnila zachytit nejen výskyt rizikových situací, ale také mechanismy, které k nim vedou – zejména dynamiku závislosti, postupnou eskalaci požadavků a bariéry v přístupu k pomoci.

Klíčová zjištění: ubytování jako zdroj zranitelnosti a nástroj kontroly

Data ukazují, že pro část žen není ubytování pouze „zázemím“, ale stává se místem a nástrojem nerovnováhy moci. V dotazníku 8,8 % respondentek uvedlo, že se setkaly s očekáváním „něčeho“ výměnou za ubytování (např. práce, služby, intimní služby). Z těchto odpovědí vyplývá, že nejčastějšími požadavky byly domácí práce a práce v podnikání ubytovatele, přičemž minimálně 1,3 % všech respondentek explicitně uvedlo očekávání intimního kontaktu/sexuálních služeb výměnou za bydlení (jako „minimum“ s ohledem na citlivost tématu a neodpovědi). Současně dvě třetiny žen, které zkušenost s „protislužbou“ uvedly, hodnotily situaci jako nátlakovou.

Zásadní je i způsob, jakým se podmíněnost ubytování často vytváří: ne transparentní dohodou předem, ale postupným posouváním hranic po nastěhování nebo „postavením před hotovou věc“. Tento vzorec se v kvalitativních rozhovorech opakovaně objevuje jako proces: nabídka pomoci či „výhodných“ podmínek se mění v ekonomický tlak, hrozby vystěhování,

tlak přes děti, znejišťování pobytové situace („deportace“) a v části případů také sexualizované jednání.

Vyšší riziko v nestandardních formách prvotního ubytování a při propojení práce s bydlením

Dotazníková zjištění naznačují, že riziko zkušenosti s očekáváním protislužeb je vyšší u žen, které po příjezdu nebydlely v běžném pronájmu, ale v nestandardních formách ubytování (ubytovny, institucionální/humanitární ubytování, soukromé domácnosti). Kvalitativní část tento obraz podporuje a doplňuje o vysvětlení: právě v prvních měsících po příjezdu bývá nejvyšší bytová nouze, nejnižší znalost systému a současně největší závislost na ubytovateli, zprostředkovateli či zaměstnavateli.

Jako zvlášť rizikové se ukazuje propojení pracovního vztahu a ubytování. V takových situacích se z ubytování stává páka, která snižuje reálnou možnost bránit se nepřiměřeným požadavkům (přesčasy, srážky ze mzdy, „poplatky“ za ubytování) a komplikuje odchod z prostředí, které žena vnímá jako ohrožující. V rozhovorech se opakují mechanismy připomínající dluhovou smyčku (předplacení ubytování, srážky ze mzdy, nejistota ohledně vyúčtování), které mohou přispívat k faktické nemožnosti odchodu i bez fyzického násilí.

Mlčení, nízká informovanost a strach ze ztráty bydlení jako klíčové bariéry při hledání pomoci

Vedle samotného výskytu rizikových situací je jedním z nejdůležitějších zjištění rozsah mlčení a nejistoty. Mezi ženami, které uvedly zkušenost s požadavky na protislužby, významná část o situaci nikomu neřekla a jen malý podíl uvedl kontakt s pomáhající organizací; rozhovory se tento jev vysvětluje kombinací strachu z okamžitého vystěhování, ekonomické nouze, tlaku přes děti, jazykové bariéry a nedůvěry v instituce.

Z hlediska prevence je kritický i fakt, že v části dotazníku věnované bezpečí a orientaci v pomoci téměř polovina respondentek uvedla, že neví, kam se obrátit, pokud se v bydlení necítí bezpečně; zároveň významná část žen uváděla strach ze ztráty bydlení, pokud by odmítly „něco“ udělat. Tento souběh – obava z následků + nízká orientace v možnostech pomoci – představuje strukturální riziko, které může zvyšovat zranitelnost i tam, kde k vykořisťování ještě nedošlo, ale podmínky k němu vznikají.

Případová studie: „vypadnutí ze systému“ jako akcelerátor vykořisťování

Případová studie nuceného žebření ukazuje, že extrémní zranitelnost může vzniknout i mimo rámec běžných podpůrných mechanismů – zejména pokud se osoba ocitne dlouhodobě mimo systém (bez registrace, bez dokladů, bez dohledatelnosti pro instituce), v izolaci a pod kontrolou třetí osoby. Z praxe vyplývá, že ani opakovaný kontakt terénních služeb nemusí vést k rychlé identifikaci bez systematického screeningu a jasných postupů pro bezpečné vyvedení z prostředí kontroly.

Implikační rovina: co tato zjištění znamenají pro prevenci a praxi

Výsledky společně ukazují, že riziko vykořisťování v kontextu ubytování se často nerozvíjí jako jednorázový incident, ale jako postupný proces: od nabídky pomoci přes měnění pravidel, ekonomický tlak a normalizaci nerovnosti až po situace, v nichž žena vnímá, že nemá přijatelnou alternativu než se podřídí. Z tohoto důvodu je klíčové posilovat zejména:

- **včasnou informovanost** o právech, standardech bydlení/práce a dostupné pomoci (ideálně v prvních měsících po příjezdu a opakovaně v různých kontaktních bodech),
- **dostupné a srozumitelné kanály pomoci** (včetně bezpečných možností konzultace „bez nutnosti ihned věc oznamovat“),
- **cílený screening rizik** v prostředích s vyšší asymetrií moci (nestandardní ubytování, ubytování navázané na práci, situace bez smluv),
- **mezioborovou koordinaci** tam, kde se propojují oblasti bydlení, práce, sociálních služeb a bezpečnosti.

Zvláštní pozornost si zaslouží situace žen s dětmi, u nichž může být hrozba ztráty bydlení násobena obavou o stabilitu a bezpečí dětí – a tedy i vyšší ochotou „vydržet“ rizikové podmínky.

Závěrečné shrnutí

Výzkum potvrzuje, že ubytování je v životě ukrajinských uprchlic v ČR jedním z klíčových determinantů bezpečí – a současně může být místem, kde se v podmínkách bytové nouze, nejistoty a informační asymetrie vytváří prostředí umožňující vykořisťování. I když ne každý případ nutně naplní právní definice obchodování s lidmi, kumulace indikátorů a rizikových podmínek vyžaduje včasné rozpoznání a intervenci. Praktický význam zjištění

spočívá zejména v tom, že identifikuje opakující se mechanismy (postupná eskalace, ekonomická a bytová závislost, mlčení a neinformovanost) a tím poskytuje konkrétní oporu pro cílenou prevenci, nastavování služeb a spolupráci institucí v oblasti ochrany a podpory ohrožených žen.

Tato analýza vznikla v rámci programu „Podpora veřejně prospěšných aktivit v oblasti rovnosti žen a mužů a prevence násilí“ financovaného Úřadem vlády České republiky. Výstupy projektu nerepresentují názor Úřadu vlády České republiky a Úřad vlády České republiky neodpovídá za použití informací, jež jsou obsahem těchto výstupů.

La Strada Česká republika, o. p. s., Praha, 2025

